

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Aleš Mrázek

**Fenomén náboženské pouti v počátcích české
reformace**

**The phenomenon of pilgrimage at the dawn of the
Czech reformation**

Autoreferát disertační práce

Praha, 2014

Předkladatel disertační práce: Mgr. Aleš Mrázek
Doktorský studijní program: Teologie
Studijní obor: Husitská teologie
Školitel: prof. ThDr. Jan B. Lášek, Dr.h.c

Oponenti disertační práce: .....
.....
.....
.....

Obhajoba disertační práce se koná dne: .....
v.....na.....

.....
.....
před komisí pro obhajobu disertační práce. Předsedou komise byl
jmenován

Předseda oborové rady:

prof. ThDr. Jan B. Lášek,
Dr.h.c.

UK v Praze HTF

Děkan fakulty:

prof. ThDr. Jan B. Lášek,
Dr.h.c.

UK v Praze HTF

Úvod

Ideje poutnictví prostupovaly celým životem středověké společnosti, jejich projevy a odkazy na ně často nacházíme v nečekaných souvislostech. Poutě se stávaly důležitým nástrojem politickým a ideologickým, ale ovlivňovaly i oblast umění, ekonomiku nebo kupříkladu rozvoj některých společensky prospěšných služeb, zejména v oblasti péče o chudé a nemocné. Na druhou stranu bylo poutnictví zrcadlem doby také v tom smyslu, že ukazovalo i její stíny. Stalo se nosným médiem některých herezí a zvláště zřetelně se v něm projevovaly různé úpadkové jevy tehdejšího náboženského života. Zejména šíření zpráv o falešných zázracích a bezostyšné kupčení s duchovními milostmi, často obracely náboženskou pouť jen v jakousi její karikaturu.

V řadě evropských zemí je náboženská pouť předmětem poměrně intenzivního studia již po několik desetiletí. Svůj odborný zájem jí věnují nejen historikové, ale též reprezentanti řady dalších vědních oborů jako jsou religionistika, etnografie či dějiny umění. Vzniklo tak již nepřehledné množství odborné literatury, která se věnuje jak obecně fenoménu poutnictví, tak jednotlivým poutním tradicím, od těch nejznámějších, až po lokální, které trvaly třeba jen několik málo let. Významným výsledkem zájmu o náboženskou pouť v zemích západní Evropy byla velká mezinárodní výstava *Pout' nezná hranice (Wallfahrt kennt keine Grenzen)*¹, která v roce 1984 proběhla nedaleko za našimi vlastními, tehdy však ještě jen těžko přístupnými hranicemi, v bavorském Mnichově.

V našem prostředí stály středověké náboženské poutě dlouho stranou odborného zájmu. Přitom jde o téma, které je díky dějinným zvratům, které české země ve středověku prodělaly, závažné a nesmírně zajímavé. Ze starší literatury se poutím systematictěji věnoval v podstatě jen Ferdinand Tadra ve své rozsáhlé práci o

---

¹ KRISS-RETTENBECK, Lenz, MÖHLER, Gerda (ed.). *Wallfahrt kennt keine Grenzen. Themen zu einer Ausstellung des Bayerischen Nationalmuseums und des Adalbert Stifter Vereins*. München: Schnell & Steiner 1984. s. 203-224.

RALF, Thomas (ed.). *Wallfahrt kennt keine Grenzen: Katalog der Ausstellung im Bayerischen Nationalmuseum München*. München: Bayerisches Nationalmuseum und Adalbert Stifter Verein, 1984. 290 s. ISBN 3795403626.

kulturních kontaktech českých zemí s cizinou v období středověku.² Kromě toho se samozřejmě objevovaly různé zmínky o poutích v dílech věnovaných jiným tématům. O skutečně ucelený pohled na tuto problematiku se však nikdo nepokusil.

Vážnější zájem o studium středověkého poutnictví je v českém prostředí patrný teprve v posledním desetiletí, což souvisí s oživením zájmu o poutě ve společnosti a novými možnostmi mezinárodní spolupráce, která je při zkoumání tohoto fenoménu v podstatě nezbytná. Výsledkem tohoto zvýšeného zájmu jsou však doposud stále jen jednotlivé odborné články a dílčí studie. V rámci česko-německého projektu *Pout' a reformace*, proběhla v květnu 2004 v Příbrami mezinárodní konference *Zbožné putování v evropské kultuře*, které se účastnili přední čeští i němečtí medievalisté. Výstupem konference byl objemný sborník *Wallfahrten in der europäischen Kultur/Pilgrimage in European Culture*, který se stal prvním dílem řady *Europäische Wallfahrtsstudien* vydávaného prestižním německým nakladatelstvím Peter Lang. Do roku 2013 vyšlo v rámci této edice již jedenáct svazků, které obsahují množství kvalitních příspěvků i od českých odborníků.

Řadu podnětných článků k problematice středověkého poutnictví v minulých letech publikoval zejména Jan Hrdina³, cenné informace zejména o poutích do Říma přinesla práce Kateřiny

---

² TADRA, Ferdinand. *Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských*. V Praze: Nákladem jubilejního fondu Král. České Společnosti Nauk, 1897. 436 s. Spisův počtených jubilejní cenou Král. České Společnosti Nauk v Praze č. 8.

³ Pro příklad uveďme alespoň dva příspěvky, které se úzce týkají tématu předkládané disertační práce: HRDINA, Jan. Wilsnack, Hus und die Luxemburger. In: ESCHER, Felix a KÜHNE, Hartmut (ed.). *Die Wilsnackfahrt: ein Wallfahrts und Kommunikationszentrum Nord und Mitteleuropas im Spätmittelalter*. Europäische Wallfahrtsstudien. Bd. 2. Frankfurt am Main: Lang, 2006. 272 s. ISBN: 3631545010. s. 41-63.
HRDINA, Jan. Wilsnack. Hus und die Luxemburger. In: ESCHER, Felix a KÜHNE, Hartmut (edd.). *Die Wilsnackfahrt: ein Wallfahrts und Kommunikationszentrum Nord und Mitteleuropas im Spätmittelalter*. Europäische Wallfahrtsstudien. Bd. 2. Frankfurt am Main: Lang, 2006. 272 s. ISBN: 3631545010. s. 41-63.

Kubínové.⁴ Další zajímavý studijní materiál poskytují stále přibývajícím nálezům poutních odznaků, které shrnul Tomáš Velímský⁵. Prozatím ale v oblasti středověkého poutnictví bohužel nikdo nepřikročil k širší syntéze doposud získaných poznatků.

Zvolené období umožňuje náboženskou pouť zkoumat v kontextu zásadně se měnících podmínek. Léta vlády Karla IV. byla v českých zemích dobou velkého, prakticky všeobecného vzestupu. To se projevilo i v oblasti duchovní. Byla dobudována církevní organizace a do země přišla řada dosud zde nezastoupených řeholních řádů, které přinášely nové náboženské myšlenky. Velký vliv na zdejší duchovní prostředí mělo i rozvíjení ideologicko-reprezentativního programu Karla IV., který zdůrazňoval posvátný rozměr moci českých králů i římských císařů a tyto dvě sféry se navíc snažil propojovat především sakrálních vztahů. Zejména Praha měla díky tomu ambice stát se důležitým poutním centrem středověké Evropy.

Naproti tomu období vlády Karlova syna Václava IV. je charakterizováno postupným úpadkem panovnické autority, který měl samozřejmě neblahé následky i pro český stát. Navíc se, díky rozkolu v církvi, šířila i deziluze ohledně duchovních autorit. Formálně bohatý náboženský život doby Karla IV. sice víceméně stále pokračoval, náboženský formalismus byl však podrobován stále hlasitější kritice, která samozřejmě mířila i proti poutnictví. Tento vývoj nakonec dospěl až k revoltě, v jejímž počátku můžeme krátce zahlédnout náboženskou pouť ve spontánní podobě, zbavené jakéhokoli formalismu, tedy ve formě přímo protikladné k jejímu typickému obrazu v době Karla IV.

Cílem předkládané práce je zmapovat, jaké bylo během 14. a na počátku 15. století místo náboženských poutí ve společnosti, poukázat na různé kontexty, v nichž se můžeme s idejemi poutnictví setkat a samozřejmě také postihnout vývoj, jakým poutě coby

---

⁴ KUBÍNOVÁ, Kateřina. *Imitatio Romae - Karel IV. a Řím*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2006. 441 s. ISBN 80-86890-07-4.

⁵ VELÍMSKÝ, Tomáš. Reflection of Pilgrimages in the Material Culture of the Czech Middle Ages. In: DOLEŽAL, Daniel, KÜHNE, Hartmut (ed.). *Wallfahrten in der europäischen Kultur: Tagungsband Pribram*, 26.-29. Mai 2004. Pilgrimage in European culture: proceedings of the symposium Pribram, May 26th - 29th 2004. Frankfurt am Main: Lang, 2006. 730 s. Europäische Wallfahrtsstudien, Bd. 1. ISBN 3-631-54996-2. s. 253-270.

součást náboženské teorie i praxe za těchto několik desítek let prošly. Jde o téma velmi široké, proto ambicí práce zdaleka není zpracovat podrobnou historii náboženských poutí v českých zemích v tomto období. Některými konkrétními poutními tradicemi a událostmi se sice zabývá podrobněji, stále však jde především o vytvoření úvodního přehledu, který by mohl sloužit jako základ pro seznámení s tématem a identifikaci oblastí, které by měly být podrobeny dalšímu detailnějšímu studiu.

Charakteru práce odpovídá i výběr použitých zdrojů. Především jsem se soustředil na vytěžení primárních pramenů, jako jsou dobové kroniky, letopisy, životopisy či legendy. Jen v menší míře jsem se zabýval homiletickou, pastorační a traktátovou literaturou. Jsem si samozřejmě vědom toho, že množství dalšího materiálu pro studium poutnictví obsahují různé edice jako jsou například *Monumenta Vaticana*, *Soudní akta konzistoře pražské*, *Erekční a Konfirmační knihy*, soupisy diplomatických pramenů apod. Na tyto zdroje se sice příležitostně též odkazují, jejich kompletní vytěžení však nebylo z časových důvodů možné. Práci s nimi komplikuje zejména fakt, že rejstříky, jimiž jsou tyto edice vybaveny, nelze zpravidla k vyhledávání zmínek o poutích použít.

Ojedinělá sonda, kterou provedl Zdeněk Uhlíř, ukázala, že pozoruhodná svědectví o rozšíření a formách náboženských poutí v tomto období by mohly vydat též různé městské knihy. Opět však jde o obrovské množství materiálu, z něhož je jen zlomek zpracován v odborných edicích, a jehož prostudování tedy dalece přesahuje síly jednotlivce.

Přes všechna tato omezení doufám, že se mi podařilo nastínit alespoň hrubý obraz poutnictví v jednom z nejdůležitějších období našich dějin, z něhož je jasné, že náboženská pouť byla neoddelitelnou součástí tehdejší náboženské praxe i myšlení, a měla svoji přitažlivost v podstatě pro všechny vrstvy společnosti.

Obsah a závěry

Můžeme konstatovat, že v textech Starého i Nového zákona nacházíme předobrazy obou podob zbožného putování, s nimiž se setkáváme v celých dalších dějinách křesťanství. Na jedné straně jsou to poutě na konkrétní místa nadaná zvláštní posvátnou silou, na straně druhé pak zdánlivě bezcílné putování, které vyjadřuje pocit cizosti v tomto světě a během něhož se poutník zcela odevzdává Božímu vedení.

Dále se předkládaná práce stručně zastavuje u vývoje pozdně starověkého a středověkého poutnictví. Poukazuje na základní podoby, kterých náboženské poutě nabývaly, a zmiňuje různé funkce, které plnily v životě tehdejší společnosti. Cílem těchto kapitol bylo ukázat, že poutnictví zdaleka nebylo izolovaným jevem, který by zůstával omezen jen na projevy individuální zbožnosti, ale mělo významný vliv i na oblasti práva, obchodu, politiky, stalo se významným médiem při výměně myšlenek, a též nezanedbatelně napomáhalo budování sounáležitosti, ať už na úrovni jednotlivých státních celků nebo v rámci celého křesťanstva.

Zběžný pohled na starší české dějiny pak jasně ukázal, že náboženská pout' byla pevně spojena také už se samotnými počátky našeho křesťanství. České země nestály nikterak stranou širšího vývoje a čeští poutníci se zcela samozřejmě objevovali v Římě, Svaté zemi a o něco později mířili i do Santiaga de Compostela a na další místa. Vzhledem k povaze dochovaných pramenů máme pro toto starší období zprávy především o poutích, které podnikali příslušníci společenské elity. Doklady o poutích drobných lidí bez významného postavení se objevují jen vzácně, přesto však víme, že i oni se na daleké poutě vydávali. Mezi trojicí nejvýznamnějších poutních míst měl zvláštní postavení Řím. Kontakty mezi Římem a českými zeměmi byly poměrně těsné už od počátků přemyslovského státu a stále se prohlubovaly. Poutě do Říma přitom často splývaly s cestami, které byly primárně motivované politickými nebo církevně-organizačními otázkami.

Velká domácí poutní tradice se v Čechách vyvinula jen v souvislosti se svatým přemyslovským knížetem Václavem, který reprezentoval typ svatého vládce a ochránce země. O poutích k hrobům dalších českých patronů nemáme spolehlivé doklady. Další

významnější poutní místo vzniklo až v souvislosti s úctou ke svatému opatovi kláštera v Sázavě Prokopovi, který byl kanonizován na začátku 13. století. Jen velmi málo lze říci o regionálních poutích přemyslovských Čech. Pramenné zmínky o nich jsou jen ojedinělé a nahodilé, takže lze vyslovovat spíše jen předpoklady.

Na samém počátku 14. století byla násilně přerušena politická kontinuita přemyslovského státu a v sázce se ocitlo i celé jeho duchovní dědictví. Nový český král Jan z dynastie Lucemburků nejevil o české tradice přílišný zájem, a pokud v jejich prospěch učinil v pozdních letech svého života nějaká opatření, bylo to spíše na popud jeho syna. Roli strážkyně posvátného odkazu svých předků tak převzala především královna Eliška Přemyslovna.

Následník, který vzešel ze svazku Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny dostal původně jméno Václav, avšak u francouzského dvora, kam byl odeslán otcem na vychování, přijal při biřmování jméno svého kmotra francouzského krále Karla, pod nímž vstoupil do dějin jako Karel IV. Doba jeho vlády bývá považována za jedno z vrcholných období našich dějin, což platí i pro oblast duchovní kultury.

Karel se nadšeně ujal českých duchovních tradic, zvláště pak kultu sv. Václava, který zaujímal důležité místo v jeho nové ideologii českého státu. Zdaleka však nepodporoval pouze poutě ke hrobu věčného knížete Čechů. Poutnickou symbolikou byla především naplněna panovnická reprezentace Karla IV. Zbožná pouť se stala už součástí jeho korunovace českým králem v září 1347. Ještě výraznější byl pak motiv poutnictví v Karlově říšské reprezentaci. Jeho první korunovace římským králem proběhla v roce 1346 ve značně improvizovaných podmínkách na náhradním místě v Bonnu. Po svém plném prosazení v Říši se proto Karel IV. rozhodl korunovační akt zopakovat, tentokrát již na tradičním korunovačním místě římských králů v Cáchách. Datum korunovace stanovil v roce 1349 tak, aby proběhla během velkého poutního svátku.

Během celé své vlády Karel IV. také dbal, aby všechny jeho velké cesty, ať už byly podnikány z politických, nebo jakýchkoli jiných důvodů, mohly být zároveň interpretovány jako náboženské poutě. Posvěcovalo je, že během nich při každé příležitosti navštěvoval kostely a kláštery, ve kterých se snažil získávat ostatky svatých. Důsledně byla poutní symbolika naplněna zejména během

Karlovy první římské jízdy.

Karlova honba za ostatky svatých však zdaleka nebyla samoučelná, jejich držení mělo legitimovat jeho moc a poukazovat na její posvátné základy. Kromě toho v nich panovník i jeho země získávali mocný sbor nebeských přímluvců. Díky bohatým ostatkovým sbírkám bylo též možné učinit z Prahy důležité centrum středověkého poutnictví. Sídlní město mělo odrážet posvátnost a univerzalistickou podstatu moci římského krále a císaře, čemuž musela odpovídat jeho podoba a slavnosti v něm konané.

Karel IV. inicioval vznik svátku Kopí a hřebů Páně, během něhož byly na největším novoměstském náměstí každoročně vystavovány říšské korunovační klenoty, důležité relikvie říšského pokladu a další ostatky z katedrální a karlštejské sbírky. Druhým významným poutním svátkem, o který se Karel IV. zasloužil, bylo ukazování ostatků v katedrále, které se konalo jednou za sedm let a bylo spojeno s vystavováním loktuše Panny Marie, jejíž část získal v Trevíru. Zejména díky těmto dvěma pravidelně konaným slavnostem se z Prahy stalo poutní centrum minimálně středoevropského významu.

Obě velké poutní slavnosti konané v Praze byly již poměrně podrobně popsány, zejména díky řadě prací vzniklých v minulých dvou desetiletích. Předmětem výzkumu by dále měly být především regionální poutě v době vlády Karla IV. Již víme, že je velké pražské poutní slavnosti do určité míry ovlivňovaly. Pražským příkladem bylo inspirováno každoroční vystavování ostatků v Českém Krumlově a podobné, byť rozsahem menší, ostatkové slavnosti by snad mohla podrobná analýza pramenného materiálu prokázat i na jiných místech.

Poutě za hranice Českého království neprodělaly za vlády Karla IV. zdaleka tak významný rozvoj, jako poutě domácí. Poměrně setrvalý zájem měli čeští poutníci o cesty do Svaté země, zato návštěvníků Říma v první polovině 14. století v souvislosti s odchodem papežů do Avignonu, výrazně ubylo. Novým impulzem pro upadající město měl být Svatý rok 1350. Jubilejní odpustky přilákaly do Říma množství poutníků i z Čech, celkově však toto jubileum provázely četné problémy a velká očekávání naplnilo jen částečně. Velkou oblibu si získaly poutě do Cách, což mohlo souviset nejen s vystavováním říšského pokladu v Praze, ale se

zdůrazňováním říšských tradic obecně.

Vláda Karlova nástupce Václava IV. byla prakticky ve všech ohledech slabá a problematická. Duchovní vývoj nebyl sice nijak rázně přerušen, realizace někdejších císařových plánů se však zpomalovala, až od ní bylo v řadě případů upuštěno zcela. Duchovní směřování Václava IV. bylo od otcova velmi odlišné. Tíhl spíše k osobnějším a subtilnějším formám zbožnosti. Přes všechny rozdíly však můžeme konstatovat, že též dvůr Václava IV. byl místem vysoké kultury, kde vznikala například špičková knižní díla. Také poutnictví nebylo Václavovi osobně nikterak cizí. Velký zájem projevoval zejména o poutě ke Svaté krvi do Braniborského Wilsnacku. V roce 1393 byl pak Václav IV. mezi prvními věřícími, kteří vykonali předepsané poutní pobožnosti pražského jubilejního léta.

I přes všechny problémy dosáhlo české středověké poutnictví v době vlády Václava IV. svého vrcholného rozkvětu. V Praze pokračovala obě slavnostní vystavování ostatků, která navíc procházela významnými inovacemi. Vůbec největší poutní slavností českého středověku se však stalo jubilejní léto, které v Praze proběhlo roku 1393 jako určitý dozvuk římského Svatého roku 1390. Za jeho uskutečněním nestál arcibiskup, ale iniciativa krále a jemu loajální části kněžstva.

Poutě do Říma nabíraly v době Václavovy vlády opět na oblibě, a to i přes rozdělení církve. Bylo to dáno především konáním hned dvou Svatých roků v rychlém sledu, konkrétně v letech 1390 a 1400. Zachovaly se také pozoruhodné doklady toho, jak byly poutě do Říma používány církevními autoritami coby forma trestu pro provinilé kněží.

Určitou odezvu našly v Čechách také zmíněné eucharistické poutě do Wilsnacku. Ubylo však poutí do Cách, což mohlo souviset s Václavovým ústupem od říšské politiky. Naopak se objevuje více zmínek o českých poutnících do Santiaga de Compostela a poměrně setrvalý zůstával zájem českých poutníků o Svatou zemi.

Koncem 14. století sílila kritika náboženského formalismu, svatokupectví a různých dalších nešvarů v církvi. Všechny její příčiny a ideové zdroje asi sotva kdy postihneme, určitě ale byla též reakcí na hlubokou krizi, která zmítala tehdejší církví i prudký rozvoj forem náboženského života, který nastal za vlády Karla IV.

především je začalo uvádět do praxe.

Zajímavé přitom je, že právě v radikálním venkovském prostředí, kde byla prakticky popřena celá formální stránka dosavadní náboženské praxe, vzniklo nové, originální poutnické hnutí. Husitští radikálové se začali scházet na vyvýšených místech, kde sloužili své, až na úplné minimum zjednodušené mše a poslouchali kázání zapálených kazatelů. Svým „horám“ přitom dávali různá biblická jména jako Tábor, Oreb, Olivetská hora nebo Beránek.

Znovu se tak projevila hluboká spojitost poutnictví se základy křesťanské víry. Dokonce i v prostředí odmítajícím veškerý formalismus nakonec našla pouť svoje uplatnění, a sice jako prostředek vytvářející společenství lidu Božího. Husitský radikalismus prošel ještě určitým vývojem, étos poutí na hory v něm však přežíval a spolupůsobil ještě při založení nového svatého města na hoře Tábor, kde měla komunita Božích vyvolených sídlit již natrvalo, a odkud se měl šířit jejich očištný program nápravy celého světa.

Z textu předkládané práce je dostatečně zřejmé, že náboženskou pouť lze v prostředí českého středověku studovat v nejrůznějších podobách. Od těch vysoce formalizovaných, až po ty, které získala v podmínkách osvobozené a spontánní lidové zbožnosti. Tato rozrůzněnost dobře dokládá, jak ideje náboženského poutnictví prostupovaly celý tehdejší náboženský život a myšlení i všechny vrstvy společnosti - od příslušníků jejich elit, přes intelektuály, až po nejprostší obyvatele venkovských krajů. Ukázalo se také, že otázek spojených s fenoménem poutnictví je stále celá řada. V budoucnu by měla být věnována pozornost zejména regionálním poutím a jejich vazbám na velké poutní svátky i obecnější náboženské nálady a důrazy tohoto období.

Související publikované práce

MRÁZEK, Aleš. Cáchy – Praha. Dva středověké pokusy o vybudování nového centra západního křesťanství. . In: *Theologická revue. Čtvrtletník Univerzity Karlovy v Praze – Husitské teologická fakulty*, roč. 38, č. 1/2012, s. 46-86.

MRÁZEK, Aleš. Korunovaný poutník Karel IV. In: *Theologická revue. Čtvrtletník Univerzity Karlovy v Praze – Husitské teologická fakulty*, roč. 80, č. 1-2/2009, s. 108-139.

Výběr z použitých pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů

Prameny

Kroniky, letopisy a legendistické texty:

Beneš Krabice z Weitmile: Kronika Pražského kostela. In: BLÁNOVÁ, Marie, PAVEL, Jakub, ZACHOVÁ, Jana (edd.). *Kroniky doby Karla IV.* Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1987. 647 s. Členská knihnice, s. 173-268.

František Pražský: Kronika. In: BLÁNOVÁ, Marie, PAVEL, Jakub, ZACHOVÁ, Jana (edd.). *Kroniky doby Karla IV.* Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1987. 647 s. Členská knihnice, s. 55-172.

Noviny o kacífštví na Kozím Hrádku. In: HAVRÁNEK, Bohuslav, DAŇHELKA, Jiří, HRABÁK, Josef (edd.). *Výbor z české literatury doby husitské. Svazek 1.* 1. vyd. Praha: Československá akademie věd, 1964, s. 473-475.

Přibíka z Radenína, řečeného Pulkava, Kronika česká. In: BLÁNOVÁ, Marie, PAVEL, Jakub, ZACHOVÁ, Jana (edd.). *Kroniky doby Karla IV.* Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1987. 647 s. Členská knihnice. s. 269-444.

Život Jana z Jenštejna, arcibiskupa pražského. In: *Fontes rerum Bohemicarum I.* V Praze: Nákladem Musea Království českého, 1873, s. 439-468.

BLÁHOVÁ, Marie. *Kosmova kronika česká.* 5. vyd., (ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1972. 261 s. Členská knihnice.

BLÁHOVÁ, Marie (ed.). *Vavřinec z Březové: Husitská kronika. Píseň o vítězství u Domažlic*. Praha: Svoboda, 1979. Druhé opravené vydání (ve Svobodě 1.). 427 s. Členská knihnice.

BRESSLAU, Harry von (ed.). *Die Chronik Heinrichs Taube von Selbach*. *Scriptores rerum Germanicarum, nova series I. Monumenta Germaniae historica*. Berlin: Weidmann, 1922.

ČERNÁ, Alena, ČORNEJ, Petr, KLOSOVÁ, Markéta (ed.). *Staré letopisy české: (texty nejstarší vrstvy)*. Vyd. 1. Praha: Filosofia, 2003. 322 s. Prameny dějin českých. *Fontes rerum Bohemicarum*. Nová řada, 2. díl. ISBN 80-7007-184-2.

HEŘMANSKÝ, František, MERTLÍK, Rudolf, FIALA, Zdeněk (edd.). *Petr Žitavský: Zbraslavská kronika. Chronicon aulae regiae*. Vyd. 2., opr., (Ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1976. 597 s. Členská knihnice.

HOFMEISTER, Adolf (ed.). *Die Chronik des Mathias von Neuenburg*. *Scriptores rerum Germanicarum, Nova series IV. Monumenta Germaniae Historica*. Berlin: Weidmannsche Buchhandlung, 1924-1940. 747s.

PAVEL, Jakub (ed.). *Karel IV.: vlastní životopis*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1978. 225 s.

SALOMON, Richard (ed.). *Iohannis Porta de Annoniaco Liber de coronatione Karoli IV. imperatoris*. *Scriptores rerum Germanicarum. Monumentis Germaniae Historicis, Hannoverae et Lipsiae: Impensis Bibliopolii Hahniani*, 1913.

ŠIMEK, František, KAŇÁK, Miloslav (edd.). *Staré letopisy české z rukopisu Křižovnického*. Vyd. 1. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1959. 483 s. Živá díla minulosti, sv. 24.

Další prameny:

Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona: (včetně deuterokanonických knih): český ekumenický překlad. 2. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1990.

Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia III. Acta Urbani V. (1362-70). Pragae: Druckerei Dr. E. Grégr u. Sohn, 1944. 846 s.

BÖHMER, Johann, Friedrich, HUBER, Alfons (edd.). *Regesta imperii. VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kauser Karl IV. 1346-1378.* Innsbruck: Wagner's Universitäts-Buchhandlung, 1877. 683 s.

EMLER, Josef (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae IV. Annorum 1333-1346.* Pragae: Sumtibus regiae scientiarum societatis Bohemiae, 1892. 1012 s.

FLAJŠHANS, Václav, SVOBODA, Milan (edd.). O krvi Kristově. In: *Mistra Jana Husi Sebrané spisy. sv. II., Spisy latinské. díl II.* Praha: Bursík, 1904, s. 243-266.

FLORIANOVÁ, Hana et al. (ed.). *Quadragesimale Admontense (Quadragesimale admontské).* 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. 694 s. Fontes Latini Bohemorum, 6. ISBN 80-7298-152-8.

HÖFLER, Constantin, K., A. (ed.). Apologia Konradi in Waldhausen. In: *Geschichtschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen I.* Wien: Kaiserl. königl. Hof - und Staatsdruckerei, 1856. 642 s. Fontes rerum Austriacarum. Oesterreichische Geschichts-Quellen. Scriptorum I. Abtheilung 2/1.

JECHT, Richard (ed.). *Codex diplomaticus Lusatiae superioris, III. Die ältesten Görlitzer Ratsrechnungen bis 1419.* Görlitz: Oberlausitze Gesellschaft der Wissenschaften, 1905-1910. 897 s.

JENŠOVSKÁ, Věra (ed.). *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV. (1378 dec. - 1419 aug. 16.). Tomus I, Fontes archivi capituli metropol. eccl. Pragensis. Fasciculus 4, 1392-1394.* 1. vyd. Praha: Academia, 1976. s. 801-1084.

KLICMAN, Ladislav (ed.). *Monumenta Vaticana res gestas bohemicas illustrantia I. Acta Clementis VI. Pontificis romani. 1342-1352.* Praeae: 1903. 954 s.

KOPIČKOVÁ, Božena (ed.). *Regesta Bohemiae et Moraviae aetatis Venceslai IV., III (1378 dec.-1419 aug. 16.). Fontes archivi publici Trebonensis.* 1. vyd. Praha: Academia, 1977. 411 s.

KROFTA, Kamil (ed.). *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia V/I. Acta Urbani VI. et Bonifacii IX. pontificum romanorum, 1378-1396.* Praeae: 1903. 592 s.

KROFTA, Kamil (ed.). *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia V/II. Acta Urbani VI. et Bonifatii IX. Pontificum romanum, 1397-1404.* Praeae: Typis Gregerianis, 1905. s. 594-1502.

KYBAL, Vlastimil (ed.). *Matěje z Janova mistra pařížského Regulae Veteris et Novi Testamenti. Svazek 1, 3, 4.* V Inšpruku: Wagner, 1908-1913.

LINHARTOVÁ, Milena, MENDL, Bedřich (edd.). *Regesta Bohemiae et Moraviae: diplomatica nec non epistolaria VII/2., 1359-1360.* 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. s. 193-400.

LOSERTH, Johann (ed.). *Der Codex epistolaris des Erzbischofs von Prag Johann von Jenzenstein.* Beiträge zur Geschichte der Husitische Bewegung I. Wien: Buchhändler der Kais. Akademie der Wissenschaften, 1877.

MENDL, B. (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae. Pars VI/1, (1355-1363)*. Pragae: Ministerium scholarum et instructionis publicae, 1928. 400 s.

MOLNÁR, Amedeo (ed.). *Jan Želivský. Dochovaná kázání z roku 1419. Díl I., Od neděle velikonoční do páté neděle po sv. Trojici*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953. 279 s. Studie a prameny. Sekce filosofie a historie, sv. 2.

NEDVĚDOVÁ, Milada (ed.). *Hus a Jeronym v Kostnici*. 1. vyd. Praha: SNKLHU, 1953. 299 s. Živá díla minulosti; sv. 2.

NECHUTOVÁ, Jana, KRMÍČKOVÁ, Helena (edd.). *Matthiae de Janov dicti Magistri Parisiensis Regularum veteris et novi testamenti. Liber 5, De corpore Christi (editionis volumen 6)*. München: Oldenbourg, 1993. 290 s. Veröffentlichungen des Collegium Carolinum; Bd. 69. ISBN 3-486-56039-5.

NOVÁK, Jan Bedřich (ed.). *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia II. Acta Innocentii VI. Pontificis Romani, 1352-1362*. Pragae: 1907. 654 s.

NOVATI, Francesco (ed.). *Epistolario di Coluccio Salutati I. Fonti per la storia d'Italia 15. Epistolari, secolo XIV*. Torino: Bottega d'Erasmus, 1891. 352 s.

PATSCHOVSKY, Alexander (ed.). *Die Anfänge einer ständigen Inquisition in Böhmen: ein Prager Inquisitoren-Handbuch aus der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts*. Berlin: de Gruyter, 1975. 319 s. Beiträge zur Geschichte und Quellenkunde des Mittelalters 3. ISBN 3-11-004404-8.

PODLAHA, Antonín (ed.). *Statuta metropolitanae ecclesiae Pragensis: anno 1350 conscripta*. Pragae: Sumptibus s.f. Metropolitanani capituli Pragensis, 1905. 65 s. Editiones archivii et bibliothecae s.f. metropolitanani capituli Pragensis 5.

PODLAHA, Antonín. *Akta korektorů duchovenstva diecése pražské z let 1407-1410*. Pragae: Sumptibus s. f. capituli metropolitani Pragensis, 1921. 72 s. Editiones archivii et bibliothecae s. f. metropolitani capituli Pragensis, 16.

POLC, Jaroslav, HLEDÍKOVÁ, Zdeňka (edd.). *Pražské synody a koncily předhusitské doby*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2002. 319 s. ISBN 80-246-0214-8.

SPĚVÁČEK, Jiří (ed.). *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae V/1, 1346-1355*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1955. 200 s.

Acta Curia Romana. Překl. Jukl, Jakub. In: *Theologická revue. Čtvrtletník Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Roč. 79, 1-2/2008. ISSN: 1211-7617. s. 216-233.

STLOUKAL, Karel (ed.). *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia IV. Acta Gregorii XI. Pontificis Romani, 1370-1378*. 1. vyd. Pragae: SPN, 1949-1953.

ŠIMEK, František (ed.). *Staročeské zpracování Postily studentů svaté university pražské Konráda Waldhausera*. V Praze: Komise pro vydávání pramenů českého hnutí náboženského ve stol. XIV. a XV., zřízené při České akademii věd a umění, 1947. 145 s. Sbíрка pramenů českého hnutí náboženského ve XIV. a XV. století, Čís. XX.

TADRA, Ferdinand (ed.). *Cancellaria Arnesti: Formelbuch des ersten Prager Erzbischofs Arnest von Pardubic*. Wien: C. Gerhold, 1880. 320 s.

WEIZSÄCKER, Julius, (ed.). *Deutsche Reichstagsakten unter König Wenzel*. Deutsche Reichstagsakten, Bd. 3, 1397-1400. München: Literarisch-artistische Anstalt der J.G. Gotta'schen Buchhandlung, 1877. 335 s.

ZELENÝ, Rostislav (ed.). *The Quaestiunculae of Stephan of Roudnice*. Roma, 1966. 99 s.

Sekundární literatura

Monografie:

BLOCHOVÁ, Hana a FAJT, Jiří (ed.). *Magister Theodoricus: dvorní malíř císaře Karla IV.: umělecká výzdoba posvátných prostor hradu Karlštejna*. Praha: Národní galerie, 1997. 621 s. ISBN 80-7035-142-X.

BOBKOVÁ, Lenka. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. 4/a. 1310-1402*. Praha: Paseka, 2003. 693 s. ISBN 80-7185-501-4.

BOBKOVÁ, Lenka, BARTLOVÁ, Milena. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. 4/b. 1310-1402*. Praha: Paseka, 2003. 581 s. ISBN 80-7185-551-0.

CIBULKA, Josef. Český řád korunovační a jeho původ. In: KUTHAN, Jiří, ŠMIED, Miroslav (edd.). *Korunovační řád českých králů. Ordo ad coronandum Regem Boemorum*. Vyd. 1. V Praze: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2009. 435 s. ISBN 978-80-7308-266-6. s. 273-414.

COLEMAN, Simon, ELSNER, John. *Pilgrimage: past and present in the world religions*. 1. publ. Cambridge: Harvard University Press, 1995. 240 s. ISBN 0-674-66766-2.

ČORNEJ, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Sv. 5., 1402-1437*. Praha: Paseka, 2000. 788 s. ISBN 80-7185-296-1.

FAJT, Jiří (ed.). *Karel IV., císař z Boží milosti: kultura a umění za vlády Lucemburků 1310-1437*. Vyd. 1. Praha: Academia, 2006. 679 s. ISBN 80-200-1399-7.

GRAUS, František. *Pest-Geissler-Judenmorde: das 14. Jahrhundert als Krisenzeit*. 2. Aufl. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1988. 608 s. Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Geschichte 86. ISBN 3-525-35622-6.

HALAMA, Ota. *Otázka svatých v české reformaci: její proměny od doby Karla IV. do doby České konfese*. 1. vyd. Brno: L. Marek, 2002. 239 s. Pontes pragenses; sv. 19. ISBN 80-86263-25-8.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Arnošt z Pardubic: arcibiskup, zakladatel, rádce*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2008. 349 s. Velké postavy českých dějin, sv. 10. ISBN 978-80-7021-911-9.

HOLINKA, Rudolf. *Sektářství v Čechách před revolucí husitskou*. Bratislava: Filosofická fakulta University Komenského, 1929. 188 s. Sborník filosofické fakulty University Komenského v Bratislavě, roč. 6, č. 52.

CHALOUPECKÝ, Václav a RYBA, Bohumil (ed.). *Středověké legendy prokopské: jejich historický rozbor a texty*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953. 285 s. Československá akademie věd. Sekce jazyka a literatury.

KALISTA, Zdeněk. *Karel IV.: jeho duchovní tvář*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1971. 253 s. Historica.

KAMINSKY, Howard. *A history of the Hussite revolution*. Berkeley: University of California Press, 1967. 580 s.

KAŇÁK, Miloslav. *Milíč z Kroměříže*. 1. vyd. Praha: Blahoslav, 1975. 147 s.

KUBÍNOVÁ, Kateřina. *Imitatio Romae - Karel IV. a Řím*. 1. vyd. Praha: Artefactum, 2006. 441 s. ISBN 80-86890-07-4.

KÜHNE, Hartmut. *Ostensio Reliquiarum: Untersuchungen über Entstehung, Ausbreitung: Gestalt und Funktion der Heiltumsweisungen im römisch-deutschen Regnum*. Arbeiten zur Kirchengeschichte. Berlin: W. De Gruyter, 2000, s. 957. ISBN 3110165694.

KYBAL, Vlastimil. *M. Matěj z Janova: jeho život, spisy a učení*. 2. vyd. Brno: L. Marek, 2000. 330 s. Pontes pragenses; sv. 11. ISBN 80-86263-05-3.

LAMBERT, Malcolm. *Středověká hereze*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2000. 598 s. Historické myšlení; sv. 12. ISBN 80-7203-291-7.

LORENC, Vilém. *Nové Město pražské*. 1. vyd. Praha: SNTL, 1973. 200 s. Řada stavební lit.

LOSKOT, František. *Konrad Waldhauser, řeholní kanovník sv. Augustina, předchůdce Mistra Jana Husa*. Praha: Volná myšlenka, 1909. 124 s. Knihovna Volné myšlenky. Velicí mužové české reformace, sv. 1.

MACHILEK, Franc, SCHLAGER, Karlheinz, WOHMHAAS, Theodor. *O felix Lancea. Jahrbuch des Historischen Vereins für Mittelfranken*. 92, 1984/85. s. 43-107.

MOLNÁR, Amedeo. *Valdenští: evropský rozměr jejich vzdoru*. 2., rozš. vyd. Praha: Kalich, 1991. 399 s. ISBN 80-7017-384-X.

MORÉE, Peter C. A. *Preaching in fourteenth-century Bohemia: the life and ideas of Milicius de Chremsir (+1374) and his significance in the historiography of Bohemia*. 1. vyd. Heršpice: EMAN, 1999. 290 s. ISBN 80-86211-07-X.

NOVOTNÝ, Václav. *M. Jan Hus: život a učení. Díl I, Život a dílo.* V Praze: Jan Laichter, 1919-1921. 2 sv. Laichterův Výbor nejlepších spisů poučných, kn. 46.

NECHUTOVÁ, Jana. *Místo Mikuláše z Drážďan v raném reformačním myšlení: příspěvek k výkladu nauky.* Praha: Academia, 1967. 83 s. Rozpravy Československé akademie věd. Řada společenských věd. Roč. 77, seš. 16.

OHLER, Norbert. *Cestování ve středověku.* Vyd. 1. Praha: H & H, 2003. 516 s. ISBN 80-86022-90-0.

OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku.* Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002. 229 s. Kulturní historie. ISBN 80-7021-510-0.

PODLAHA, Antonín, ŠITTLER, Eduard. *Chrámový poklad u sv. Víta v Praze: jeho dějiny a popis.* Praha: Dědictví sv. Prokopa, 1903. 308 s. Podílná kniha za rok 1902 a 1903, číslo 43.

POLC, Jaroslav V., RYNEŠ, Václav. *Svatý Jan Nepomucký. I, Život.* Řím: Křesťanská akademie, 1972. 520 s. Sůl země, sv. 6.

POLC, Jaroslav V. *Svaté roky: (1300-1983).* 2. vyd., V Matici cyrilometodějské 1. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2000. 159 s. ISBN 80-7266-041-1.

ŘÍČAN, Rudolf. *Johlín z Vodňan, křižovník kláštera Zderatského.* V Praze: Rudolf Říčan, 1930. 150 s.

SEDLÁČKOVÁ-STEFFANOVÁ, Kristína. *De ymaginibus (Matěj z Janova, Mikuláš z Drážďan, Jakoubek ze Stříbra, Petr Payne).* Diplomová práce Semináře dějin umění Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2003. Vedoucí práce: Doc. PhDr. M. Bartlová.

SOMMER, Petr. *Svatý Prokop: z počátků českého státu a církve*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2007. 337 s. Velké postavy českých dějin, sv. 6. ISBN 978-80-7021-732-0.

SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: Život a dílo: (1316-1378)*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1979. 720 s. Členská knižnice.

SPĚVÁČEK, Jiří. *Václav IV. (1361-1419): k předpokladům husitské revoluce*. Vyd. 1. Praha: Svoboda, 1986. 773 s.

ŠMAHEL, František a kol. *Dějiny Tábora. I. díl, 1. svazek. Do roku 1421*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1988. 326 s. ISBN 80-7016-015-2.

ŠMAHEL, František. *Husitská revoluce. 1-4*, 1. vyd. Praha: Historický ústav AV ČR, 1993. Práce Historického ústavu Akademie věd České republiky. Řada A, Monographia, Sv. 9/I-IV.

ŠMAHEL, František. *Cesta Karla IV. do Francie: 1377-1378*. Vyd. 1. Praha: Argo, 2006. 398 s. ISBN 80-7203-765-X.

ŠMAHEL, František. *Život a dílo Jeronýma Pražského: zpráva o výzkumu*. 1. Vyd. Praha: Argo, 2010. 390 s. Každodenní život, sv. 45. ISBN 978-80-257-0269-7.

TADRA, Ferdinand. *Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských*. V Praze: Nákladem jubilejního fondu Král. České Společnosti Náuk, 1897. xvi, 436 s. Spisův poctěných jubilejní cenou Král. České Společnosti Nauk v Praze č. 8.

WINTER, Eduard. *Frühhumanismus: Seine Entwicklung in Böhmen und deren europäische Bedeutung für die Kirchenreformbestrebungen im 14. Jahrhundert*. 1. Ausg. Berlin: Akademie Verlag, 1964. 236 s. Beiträge zur Geschichte des religiösen und wissenschaftlichen Denkens, Bd. 3.

WYNANDS, Dieter, P., J. *Geschichte der Wallfahrten im Bistum Aachen*. Aachen: Einhard-Verlag, 1986. 495 s. Veröffentlichungen des Bischöflichen Diözesanarchivs Aachen 41. ISBN: 3920284216.

Články:

BAĎURA, Bohumil. Styky mezi Českým královstvím a Španělskem ve středověku. In: *Táborský archiv. Sborník Státního okresního archivu v Táboře 7*. Tábor: 1995. s. 5-87.

BARTOŠ, František, Michálek, Betlémská kázání Jakoubka ze Stříbra z let 1415-6. *Theologická příloha Křesťanské revue*, roč. 20 č. 2-3, 1953, s. 53-65 a č. 4-5, 1953, s. 114-122.

BAUMER, Iso. Wallfahrt als Methapher. In: KRISS-RETTEBECK, Lenz, MÖHLER, Gerda. *Wallfahrt kennt keine Grenzen. Themen zu einer Ausstellung des Bayerischen Nationalmuseums und des Adalbert Stifter Vereins*. München: Schnell & Steiner 1984. s. 55-64.

BRAVERMANNOVÁ, Milena. Osudy hrobu svatého Václava. In: KUBÍN, Petr (ed.). *Svatý Václav: na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého. Saint Wenceslas. On the 1100th Anniversary of the Birth of Duke Wenceslas the Saint*. Praha: TOGGA, 2010. s. 149-166.

CARLEN, Louis. Wallfahrt und Recht. In: KRISS-RETTEBECK, Lenz, MÖHLER, Gerda. *Wallfahrt kennt keine Grenzen. Themen zu einer Ausstellung des Bayerischen Nationalmuseums und des Adalbert Stifter Vereins*. München: Schnell & Steiner 1984. s. 87-100.

GIRKE-SCHREIBER, Johanna. Die böhmische Devotio moderna. In: SEIBT, Ferdinand (ed.). *Bohemia Sacra, Das Christentum in*

Böhmen 973-1972. Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann, 1974. ISBN: 3-590-30247-x, s. 81-91.

HLEDÍKOVÁ, Zdenka. Ještě k počátkům blanické pověsti. In: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka*, č. 20, 1979, s. 121–140.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Druhý život sv. Ludmily. *Dějiny a současnost. Kulturně historická revue*, roč. 13, č. 2, 1991, s. 11-15.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. Cesty českých kleriků ke kurii. In: HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Cesty a cestování v životě společnosti. = Reisen im Leben der Gesellschaft. Sborník příspěvků z konference konané 6. - 8. září 1994 v Ústí nad Labem. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1997. s. 71-78.*

HLEDÍKOVÁ Zdeňka. Postava svatého Václava ve 14. a 15. století. In: KUBÍN, Petr (ed.). *Svatý Václav: na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého. Saint Wenceslas. On the 1100th Anniversary of the Birth of Duke Wenceslas the Saint*. Praha: TOGGA, 2010 s. 239-252.

HRDINA, Jan. Wilsnack, Hus und die Luxemburger. In: ESCHER, Felix a KÜHNE, Hartmut (ed.). *Die Wilsnackfahrt: ein Wallfahrts und Kommunikationszentrum Nord und Mitteleuropas im Spätmittelalter*. Europäische Wallfahrtsstudien. Bd. 2. Frankfurt am Main: Lang, 2006. 272 s. ISBN: 3631545010. s. 41-63.

KOŘÁN, Ivo. Legenda a kult sv. Ivana. *Umění*, roč. 35, č. 3, Praha 1987, s. 219-239.

KÖSTER, Kurt. Mittelalterliche Pilgerzeichen. In: KRISS-RETTENBECK, Lenz, MÖHLER, Gerda. *Wallfahrt kennt keine Grenzen. Themen zu einer Ausstellung des Bayerischen Nationalmuseums und des Adalbert Stifter Vereins*. München: Schnell & Steiner 1984. s. 203-224.

KUBÍN, Petr. Anežka a Eliška Přemyslovny. Pokus o svatořečení v královské rodině. In: BŘEZINA, Luděk, KONVIČNÁ, Jan, ZDICHYNEC, Jan (edd.). *Ve znamení zemi Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám profesorky Lenky Bobkové*. Praha: Casablanca, 2006. s. 186-197.

KUBÍNOVÁ, Kateřina. Římská korunovace Karla IV. In: *Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta Prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám*. Praha: Paseka, 2005. s. 47-60.

KUTHAN, Jiří. K šíření kultu svatého Václava za hranice Čech a moravy v době Přemyslovců a Lucemburků. In: KUBÍN, Petr (ed.). *Svatý Václav: na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého. Saint Wenceslas. On the 1100th Anniversary of the Birth of Duke Wenceslas the Saint*. Praha: TOGGA, 2010. s. 221-238.

MACHILEK, Franz. Privatfrömmigkeit und Staatsfrömmigkeit. In: SEIBT, Ferdinand (ed.). *Kaiser Karl IV.: Staatsmann und Mäzen*. München: Prestel-Verlag, 1978. 496 s. ISBN: 3791304358, s. 87-94.

MAREŠ, František. Český hospic v Římě, in: *Časopis Českého musea*, č. 1, Praha 1890, s. 65-97.

MOLNÁR, Amedeo. Eschatologická nadějnost počínající české reformace. *Křesťanská revue*, roč. 21, č. 6, 1954, s. 182-185.

OPAČÍČ, Zoë. Emauzský klášter a Nové Město pražské: slovanská tradice, císařská ideologie a veřejný rituál v Praze 14. Století. In: BENEŠOVSKÁ, Klára (ed.), KUBÍNOVÁ, Kateřina (ed.). *Emauzy: benediktinský klášter Na Slovanech v srdci Prahy: soubor statí věnovaných znovuotevření chrámu Panny Marie a sv. Jeronýma benediktinského kláštera Na Slovanech*. Opatství Emauzy 21.4.2003. 1. vyd. Praha: Academia, 2007. 404 s. ISBN 978-80-200-1533-4. s. 32-60.

POLÍVKA, Miloslav. K šíření husitství v Praze. (Bratrstvo a kaple Božího těla na Novém Městě pražském v předhusitské době). In: *Folia Historica Bohemica*. Praha: Ústav československých a světových dějin ČSAV 5, 1983, s. 95-118.

SPUNAR, Pavel. Česká devotio moderna - fikce a skutečnost. *Listy filologické*, roč. 127, č. 3-4, 2004, s. 356-370.

STARÁ, Dagmar. K českým středověkým poutním odznakům. *Časopis Národního muzea v Praze. Řada historická*, roč. 157, č. 3-4, 1988, s. 140-148.

STUDNIČKOVÁ, Milada. Kult svatého Zikmunda v Čechách. In: KUBÍN, Petr, PÁTKOVÁ, Hana, PETRÁČEK, Tomáš (edd.). *Světcí a jejich kult ve středověku*. Vyd. 1. České Budějovice: Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze v nakl. Tomáš Halama, 2006. 410 s. Sborník Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy. Dějiny umění – historie, 4. ISBN 80-903600-6-8, s. 283-323.

TADRA, Ferdinand. Ukazování svatých ostatků v Českém Krumlově ve 14. věku. *Časopis Národního muzea*, roč. 54, 1880, s. 432 – 437.

UHLÍŘ, Zdeněk. Poutnictví v Lounech v době předhusitské. In: *Sborník okresního archivu v Lounech III*, 1990, s. 6-13.

VELÍMSKÝ, Tomáš. Reflection of Pilgrimages in the Material Culture of the Czech Middle Ages. In: DOLEŽAL, Daniel, KÜHNE, Hartmut (ed.). *Wallfahrten in der europäischen Kultur: Tagungsband Pribram, 26.-29. Mai 2004. Pilgrimage in European culture: proceedings of the symposium Pribram, May 26th - 29th 2004*. Frankfurt am Main: Lang, 2006. 730 s. Europäische Wallfahrtsstudien, Bd. 1. ISBN 3-631-54996-2. s. 253-270.

ZYLINSKÁ, Blanka. Ansichten der böhmischen Utraquisten des 15. Jahrhunderts zur Wallfahrt. In: HRDINA, Jan, KÜHNE, Hartmut,

MÜLLER, Thomas T. (edd.). HRDINA, Jan, KÜHNE, Hartmut, MÜLLER, Thomas T. (edd.). *Wallfahrt und Reformation. Pout' a reformace: zur Veränderung religiöser Praxis in Deutschland und Böhmen in den Umbrüchen der Frühen Neuzeit*. 1. Aufl. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2007. 320 s. Europäische Wallfahrtsstudien, Bd. 3. ISBN 978-3-631-56309-0. 79-108, s. 79-108.

ŽEMLIČKA, Josef. Svatý Václav jako věčný kníže "Čechů". In: KUBÍN, Petr (ed.). *Svatý Václav: na památku 1100. výročí narození knížete Václava Svatého. Saint Wenceslas. On the 1100th Anniversary of the Birth of Duke Wenceslas the Saint*. Praha: TOGGA, 2010. s. 211-220.

Encyklopedie a slovníky:

Lexikon des Mittelalters III, VI, VIII. München: Deutscher Taschenbuch Verlag, 2003. ISBN 3-423-59057-2, s. 819-820.

Internetové zdroje

PilgerZeichenDatenbank Berlin

Internationales Forschungsprojekt am Kunstgewerbemuseum der Staatlichen Museen zu Berlin.

Odkaz: <http://www.pilgerzeichen.de/home>

Resume

Phenomenon of pilgrimage is related to the very beginning and essence of Christian faith. Themes of pilgrimage and strangeness in this world have an important place in the theology of the New and Old Testament. In the later Christian ideology the idea of peregrination evolved and divided into range of levels. First Christian pilgrims visited the Holy Land already in the 4th century. At the same time we can already find the first criticism of Christian pilgrimages mentioned in the Church Fathers' writings.

Network of various pilgrimage destinations covered basically all Europe in the following centuries. Thanks to this, pilgrimage evolved into many forms and obtained lot of religious, political and social functions. Pilgrimage as a religious journey can be seen also at the very early years of Czech Christianity.

Dissertation examines the phenomenon of pilgrimage in the Czech lands in the Middle Ages, in particular during the reign of Charles IV from the House of Luxembourg and his son Wenceslas IV. The issue is researched in a broad theological, ideological and political context, putting all findings into general context of religious life of the period.

Even though the examined period is continuous in terms of time, it poses an era of certain historic turn. Because of that it was possible to explore the issue of pilgrimage in connection with fundamental social and religious changes and gradually rising ideological conflicts. Boom of religious life forms was distinctive to the era of reign of Charles IV. Spectacular religious ceremonials were an integral part of his monarchical representation. Pilgrimage also had a crucial role in this ideological concept.

Nevertheless, the entire religious life remained strictly institutionalized and its potential criticism was only based on conservative foundations. To the contrary, widely understood concept of monarchical representation was weakening and so was the monarchic authority. Also disintegration of some of the ecclesiastic institutions took place during the long but weak reign of Charles' son Wenceslas IV.

These developments did not impact pilgrimage for long. Contrarily, it reached its peak at the turn of 80's and 90's. It was

gradually becoming a target of reformatory criticism which focused on excessive religious formalism. The reform movement eventually split into several groups. The most radical one was not only refusing pilgrimages and all related to them but also disapproved the then social order. After all, even in such radical environment the ideas of pilgrimage found their place and were one of the causes of founding the holy town of Tábör.

Anotace

Práce se zabývá fenoménem náboženského poutnictví v českých zemích v období středověku. Zvláště se soustředí na dobu vlády Karla IV. Lucemburského a jeho syna Václava IV. Problematiku zkoumá v širokém spektru teologických, ideologických i politických souvislostí a jednotlivé poznatky zasazuje do celkového kontextu náboženského života doby. Studované období je sice časově souvislé, avšak zároveň představuje dobu určitého dějinného zlomu. Díky tomu bylo možné problematiku poutnictví sledovat na pozadí hlubokých společenských i náboženských změn a postupně narůstajících ideových konfliktů.

Annotation

Dissertation examines the phenomenon of pilgrimage in the Czech lands in the Middle Ages, in particular during the reign of Charles IV from the House of Luxembourg and his son Wenceslas IV. The issue is researched in a broad theological, ideological and political context, putting all findings into general context of religious life of the period. Even though the examined period is continuous in terms of time, it poses an era of certain historic turn. Because of that it was possible to explore the issue of pilgrimage in connection with fundamental social and religious changes and gradually rising ideological conflicts. Boom of religious life forms was distinctive to the era of reign of Charles IV. Spectacular religious ceremonials were an integral part of his monarchical representation. Pilgrimage also had a crucial role in this ideological concept.

Klíčová slova:

česká reformace, kult svatých, náboženská pout', poutní místa, poutnictví

Key words:

Czech reformation, cult of the saints, religious pilgrimage, pilgrimage sites